

SEE MORE JESUS · WANTTOSEEMORE.COM

Ko e Hā 'Oku Fakahā Mai 'e he Tohitapu Fekau'aki mo e Lelei mo e Kovi? — Ko e Tu'unga · Ngaahi Konga Tohitapu 'i he KJV mo e Ngaahi Fika 'a Strong

THE FOUNDATION · THE ORIGINAL STUDY, SET IN THE ANCIENT ORDER

Lelei mo Kovi — Tokāteline Fakatohitapu Tefito'i

LEA FAKAHU'OFA

'Oku tu'u 'ae me'a 'e ua 'i he 'ao 'o e tangata kotoa pē 'i lalo 'e langi: ko e mo'ui mo e lelei 'i he tafa'aki 'e taha, mo e mate mo e kovi 'i he tafa'aki 'e taha. 'Oku loto 'a e 'Eiki ke faiako 'e hono kakai, 'i he'enau tupu 'o motu'a, honau ngaahi ongo ke fakafaikehekehe 'ae ongo me'a ko ia. Sio fakalelei ki he kakai 'oku fai kovi, he 'oku fakahā mahino 'akinautolu 'e he Folofola. 'Oku nau 'ilo ke fai kovi ka 'oku 'ikai hanau 'ilo ki hono fai 'oe lelei. 'Oku nau palani 'a e kovi 'i ha loto fakakaukau. 'Oku nau anga faifai pea hoko ia ko e konga 'onautolu, hangē ko honau kili 'onautolu. 'I he ngata'anga 'oku 'ikai lava ke nau mohe kae 'oua kuo nau fai ha me'a hala. Na'e kamata 'i fē ha loto pehē? 'Alu ki mui ki he ngoue. Na'e tu'u ai 'ae 'akau 'oe mo'ui, pea na'e tu'u ai 'ae 'akau 'oe 'ilo 'oe lelei mo e kovi, mo ha fekau mahino 'e taha. Na'e pehē 'e he ngata 'e 'ikai hoko 'ae mate, pea 'e fakaava honau mata. Na'e sio 'ae fefine, to'o, kai, pea foaki; pea na'e fakaava mo'oni 'a e mata 'okinaua fakatou'osi. Ka na'e 'oange 'e he 'ilo ko ia 'ae me'a lahi ange 'i he me'a na'a nau lava ke fua. Na'a nau 'ilo 'ae lelei, ka na'e 'ikai hanau mafai ke fai ia. Na'a nau 'ilo 'ae kovi, ka na'e 'ikai hanau mafai ke tu'u tali ki ai. Na'e hoko mai 'ae mā, pea hoko mai 'ae ilifia, pea na'a nau fufū 'akinautolu mei he 'afio pē ko ia na'e fakatupu 'akinautolu ke nau tu'u 'i hono 'ao. 'I he loto 'o e ngaahi to'utangata si'i, na'e fakatafoki 'ae palani kotoa pē na'e fakatupu 'i he loto 'oe tangata ki he kovi ma'u pē, pea na'e fakamamahi ai 'ae loto 'oe 'Eiki. Ka 'i hono hili ange 'ae fakamaau, na'e langa 'e he tangata 'e taha 'ae 'esikelo, pea na'e nanamu 'ae 'Eiki ki he feilaulau, pea lea ha tala'ofa 'i hono loto. Na'e 'ilo fēfē 'e Noa na'e malava 'e ha feilaulau ke tali 'ae kovi? Puke ma'u 'ae fehu'i ko ia 'o a'u ki hono ngata'anga, he 'oku tala'ofa ki ai 'i ha 'akau 'e taha, 'i ha feilaulau 'e taha, ko e taimi tu'o taha pē ki he taimi kotoa. 'Oku tu'u ma'u 'ae tala'ofa: ko ia 'e fanongo 'e mo'ui malu, pea 'e mālōlō mei he ilifia 'i he kovi. Kumi ke 'ilo.

'ENI TOLU 'E FIU 'A 'ENI AKO 'O TALI:

1. Ko e ha 'a e me'a 'e ua 'oku tu'u 'i he 'ao 'o e tangata taki taha 'i he 'aho ni, pea 'oku fakatupu 'e he kovi ha loto fēfē?
2. Ko e hā na'e fai 'e he 'ilo ki he lelei mo e kovi 'i he tangatā mo e fefinē, pea ko e hā na'á na fufū ai mei he 'ao 'o e 'Eiki?
3. 'I he taimi na'e kovi pē 'i he taimi kotoa 'a e ngaahi fakakaukau kotoa pē 'o e loto 'o e tangata, ko e hā na'e tali 'a e kovi, pea ko hai 'e mālōlō mei he manavahē ki he kovi?

LEA MĀHINO FAKAKALESI

“‘Ilo'i” — **G1253 diakrisis** — ha fakafili-ili, ko e fakamaau 'i he vaha'a 'o ha me'a mo ha me'a e taha e lea 'oku fakama'opo'oni'i ai e ako kotoa: ngaahi ongo kuo akoina ke fakailonga'i 'a e lelei mo e kovo fakatou'osi (Hepelu 5:14)

“fakaongo” — **G145 aistheterion** — e mafai ke ongo'i, ko e ongo 'oku tupu 'a e 'ilo'i faka'ilo 'i hono ngāue'aki — kuo pau ke ako'i 'a e ngaahi ongo

“lelei” — **G2570 kalos** — lelei, faitotonu, taau ke faka'apa'apa'i
Ko e lelei 'oku fa'a faka'ilonga ia 'e ha tokotaha kuo lahi 'aupito.

“kovi” — **G2556 kakos** — kovi, ta'elelei, fakalaumālie'ia
'oku malava 'e he tangata kuo motu'a 'o 'ilo'i mo fakafisi ki he kovi

“akau” — **G3586 xylon** — 'akau, fu'u 'akau, tokotoko
'i ha 'akau na'e hoko mai ai 'ae 'ilo na'e lahi ange 'i he fa'a fua 'e he tangata; na'e fua 'i ha 'akau 'a 'ene ngaahi angahala (1 Pita 2:24)

NGAAHI LEA MĀHU'INGA FAKAHEPELŪ

“kovi” — **H7451 ra** — kovi, ta'e-lelei, faingata'a, mamahi, fu'u kovi
e lea 'oe ako kotoa, 'oku toe fokotu'u tu'o lahi ke fakafehoanaki mo e lelei

“lelei” — **H2896 towb** — lelei, fakafiefia, sai
tuku ki mu'a 'i he mo'ui (Teutalonome 30:15) — ko e me'a 'oku ui ko e lelei 'e he 'Eiki ko e lelei mo'oni ia

“‘Ilo'i” — **H3045 yada** — ke 'ilo, ke 'ilo'i, ke fakafe'iloaki'i
'ilo lelei mo kovi — lea 'a e ngata, mo e kavenga 'o e tangata

“‘Ilo” — **H1847 daath** — mahino, fakakaukau totonu
'a e hingoa 'o e 'akau — 'a e 'akau 'o e 'ilo 'o e lelei mo e kovi

“manavahē” — **H3372 yare** — ke manavahē, ke ilifia; ke faka'apa'apa
ko e 'uluaki fua 'o e talangata'a: Na'aku 'ilifia, pea naku fakapulipuli au

“Fakahā” — **H6440 panim** — 'a e fofonga, 'a e mata
ke fakafufū mei hono 'ao ko hono 'uhinga ke fakafufū mei hono fofonga

“Falala” — **H982 batach** — ke falala, ke ma'u ha loto-falala, ke ongo'i malu
ko e tali 'oku fakahangatonu ki he manavahē: 'i he taimi 'oku ou manavahē ai, te u falala kiate koe (Sāme 56:3)

“mamahi” — **H6869 tsarah** — mamahi, faingata'a'ia, mamahi lahi
e feitu'u fakalilo 'oku tāpuni ai ha taha ko e kovi (Palovepi 1:27)

“mamahi” — **H6695 tsuqah** — mamahi, mamahi fau
'a e mafasia mei he fili ki he laumālie (Proverbs 1:27)

“mahenga” — **H3928 limmud** — fakaako'i, ngāue'aki
Kuo ako 'ae kovi kae 'oua kuo hangē ia ko e kili 'o'ona 'e taha (Selemaia 13:23)

“Fakakaukau” — **H3336 yetser** — fakakaukau, fakatātā, taumu'a

Ko e me'a na'e 'afio ki ai 'e he 'Otua 'i he loto 'o e tangata 'i he te'eki ai ke tō 'a e lōmaki, pea mo hono hili ai (Genesis 6:5; 8:21)

ANCHOR FAKATAHATAHA'ANGA

Hepelū 5:14 Ka ko e me'akai mālohi, 'oku 'anautolu 'oku matu'otu'a, 'akinautolu ko e me'a 'i he maheni ai, 'i he fa'a ngāue'aki 'ae ngaahi anga 'o honau loto, 'oku nau 'ilo ai 'ae lelei mo e kovi. **[G2556 kakos ■] [G2570 kalos ■] [G1253 diakrisis ■] [G145 aistheterion ■]**

KO E ME'AKAI MĀLOHI = KIAKINAUTOLU 'OKU MATU'OTU'A → 'OKU FA'A NGĀUE'AKI 'AE NGA'HI ANGA 'O HONAU LOTO, 'I HE MAHENI AI, KE 'ILO AI 'AE LELEI MO E KOVI.

(Ko e ngaahi fakakaukau totonu 'oku ou ma'u — ko e fakava'a eni 'o e ako kotoa: 'oku fakahaa'i fakataha 'i he Folofola 'a e lelei mo e kovi. 'Ikai ko hono pehē ke 'ahi'ahi'i 'e ha taha 'a e kovi, ka ko hono akonaki'i 'o e ngaahi ongoongo'i ke nau fa'a fakamavahevahe'i ia pea ta'ofi ia. 'Oku sio mu'a 'a e akó ki he kakai 'oku fai kovi, hili ia ki he ngoue 'a ia na'e hū mai ai 'a e 'ilo'i, pea toki ki he 'esikelā 'a ia na'e tali ai 'a e kovi.)

I. MO'UI MO E LELEI, MATE MO E KOVI — 'A E TO'U 'E UA 'OKU FAKAHĒ'I 'I HO 'AO

A. Teutalonome 30:15 ¶ “Vakai, kuo u fokotu'u 'i ho 'ao he 'aho ni 'ae mo'ui mo e lelei, mo e mate mo e kovi; **[H7451 ra ■] [H2896 towb ■]**

FAKATU'UTU'U 'I HO 'AO 'I HE 'AHO NI: MO'UI + LELEI → MATE + KOVI.

(Ko 'eku ngaahi fakakaukau fakae'iiki — ko e kovi, ra (H7451, kovi), 'oku fakahingoa ke fehingahangai mo e lelei, towb (H2896, lelei), 'o liliu ma'u pē 'i he Folofola. 'Oku fokotu'u fehingahangai fakatou'osi 'a e ongo me'a ni koe'uhi ke ne ako ai ha tokotaha ke ne fakafaihehekehe 'akinaua, 'o hangē ko hono vahe'i 'o e maama mei he fakapo'uli.)

B. Maika 3:1 Pea ne u pehē, “Oku ou kole, fanongo 'akimoutolu 'ae kau mātu'a 'a Sēkope, pea mo kimoutolu 'ae hou'eiki 'oe fale 'o 'Isileli; 'ikai 'oku ngali mo kimoutolu ke 'ilo 'ae fakamaau? **[H7451 ra ■] [H2896 towb ■] [H3045 yada ■]** (2) 'Akimoutolu 'oku fehi'a ki he lelei, kae manako ki he kovi; 'aia 'oku fohi honau kili meiate kinautolu, pea mo honau kakano mei honau ngaahi hui.

IKAI KO HONO NGALI KO KIMOUTOLU KE ILO 'A E FAKAMAAU? → 'A KINAUTOLU 'OKU FEHI'A KI HE LELEI, PEA 'OFA KI HE KOVI.

C. Lea Fakatātā 1:24 Koe'uhi kuo u ui, pea na'e 'ikai te mou tali; kuo u mafao atu hoku nima, kae 'ikai tokanga'i 'e ha taha; **[H6695 tsuqah ■] [H6869 tsarah ■]** (25) Pea kuo mou li'aki 'eku akonaki, pea na'e 'ikai te mou loto ki he'eku valoki: (26) Ko ia te u kata foki au 'i ho'omou mala'ia; te u manuki 'i he tō mai 'a ho'omou manavahē; (27) 'Io, 'oka hoko mai ho'omou manavahē 'o hangē ko e faka'auha, mo ho'omou mala'ia 'o hangē ko e 'ahiohio; 'oka hoko mai 'ae mamahi mo e feinga kiate kimoutolu. (28) Pea te nau toki ui kiate au, ka 'e 'ikai te u tali; te nau kumi to'oto'o kiate au, ka 'e 'ikai te nau 'ilo au:

NAI UI, PEA NAAMOU FAKAFISI → TE NAU UI LEVA, KA E IKAI TE U TALI.

(Ko 'eku ngaahi fakakaukau fakapo'ituitui — ko e mamahi, tsarah (H6869, mamahi), 'oku ha'u ia mei ha aka 'oku 'uhinga ki he lausi'i: ko e potu fakalensi mo tāpuni 'o e laumālie 'oku kōpui. Ko e feinga, tsuqah (H6695, feinga), ko e fakamamahi ia 'o e kōpui ko ia. 'I he loto 'o e fakapo'uli lausi'i ko ia 'oku 'omi ai 'e he 'Eiki 'a e maama 'o 'ene fakamo'ui, kapau 'e fiefanongo ki ai ha tokotaha.)

D. Lea Fakatātā 1:29 Koe'uhi na'a nau fehi'a ki he 'ilo, pea na'e 'ikai te nau loto ke manavahē kia Sihova: **[H7451 ra ■] [H8085 shama ■] [H1847 daath ■]** (30) Na'e 'ikai te nau ma'u 'eku ngaahi akonaki, pea na'a nau manuki'i 'a 'eku valoki kotoa pē. (31) Ko ia te nau kai ai 'i he fua 'o 'enau faianga, pea fakamākona 'aki 'enau ngaahi filio'i pe 'anautolu. (32) He ko e tafoki atu 'oe ta'epoto te ne tāmate'i 'akinautolu, pea 'e 'auha 'ae vale 'i he'enau fakafiemālie. (33) Ka ko ia kotoa pē 'oku fanongo kiate au 'e nofo fiemālie pe ia, pea 'e 'ata'atā ia mei he manavahē ki he kovi.”

NAU FEHI'A KI HE 'ILO + NA'E 'IKAI TE NAU FILI 'AE MANAVAHĒ KIA SIHOVA → KA KO IA 'OKU FANONGO, 'E NOFO FIEMĀLIE IA, 'O 'IKAI TE NE MANAVAHĒ KI HE KOVI.

E. 'Isaia 5:20 'E mala'ia 'akinautolu 'oku ui 'ae kovi ko e lelei, mo e lelei ko e kovi; 'oku ui 'ae po'uli ko e maama, mo e maama ko e po'uli; 'oku ui 'ae kona ko e melie, mo e melie ko e kona! **[H2896 towb ■] [H7451 ra ■]**

MALA'IA = UI 'AE KOVI KO E LELEI + UI 'AE LELEI KO E KOVI → UI 'AE PO'ULI KO E MAAMA.

II. KO E KAKAI 'OKU FAI KOVI — KO E ĒSI 'E FĀ, PEA MO E HALA 'O E MĀ'ONI'ONI

A. Selemaia 4:22 “He ‘oku vale ‘a hoku kakai, ‘oku te‘eki ai te nau ‘ilo au: ko e fānau faha ‘akinautolu ‘oku ‘ikai hanau poto; ‘oku nau poto ki he fai kovi, ka ‘oku ‘ikai te nau ma‘u ‘ae ‘ilo‘i ki he fai lelei.”

[H3045 yada ■]

POTO KI HE FAI KOVI + 'IKAI TE NAU MA'U 'AE 'ILO'I KI HE FAI LELEI = TE'EKI AI TE NAU 'ILO AU.

B. Lea Fakatātā 24:8 Ko ia ‘oku filio‘i ki he fai ‘o ha kovi ‘e ui ia ko e tangata pau‘u. **[H2803 chashab ■]**
KO IA 'OKU FAKATUPU KE FAI 'AE KOVI = KO HA TOKOTAHA FAKATUPU MOVETE.

C. Selemaia 13:23 ‘E fa‘a liliu ‘e he ‘Itiopea hono kili, pe ko e lēpati hono pulepule? Pea te mou toki fa‘a fai lelei foki, ‘akimoutolu ‘oku maheni ai ‘i he fai kovi. **[H3928 limmud ■]**

'OKU MAHENI 'I HE FAI KOVI = HONO KILI 'OE 'ITIOPEA + HONO PULEPULE 'OE LĒPATI, 'OKU 'IKAI LILIU.

D. Lea Fakatātā 4:14 ‘Oua na‘a ke ‘alu atu ki he hala ‘oe angahala, pea ‘oua na‘a ‘eve‘eva ‘i he ‘alu‘anga ‘oe kakai angakovi. **[H7451 ra ■]** (15) Faka‘ehi‘ehi mei ai, ‘oua na‘a ke ofi ki ai, tafoki mei ai, pea ‘alu atu pe. (16) He ‘oku ‘ikai te nau mohe, ka ‘i he‘enau lava‘i ‘ae kovi; pea ‘i he ‘ikai te nau fakahinga ha ni‘ihi ‘oku ‘ikai ai te nau fa‘a mohe. (17) He ‘oku nau kai ‘ae mā ‘oe fai kovi, ‘onau inu ‘i he uaine ‘oe fakamālohi.

HŪ TA'EFAl + TAFOKI MEI AI → HE 'OKU 'IKAI TE NAU MOHE, KAE'OUA KE NAU FAI HA KOVI.

E. Lea Fakatātā 4:18 Ka ko e hala ‘oe angatonu ‘oku tatau ia mo e ulo ‘oe maama, ‘aia ‘oku ‘āsili pe ‘ene ulo ‘o a‘u ki he haohaoa ‘oe ‘aho. (19) ‘Oku tatau mo e po‘uli ‘ae hala ‘oe angahala: ‘oku ‘ikai te nau ‘ilo ‘aia ‘oku nau tūkia ai.

KO E HALA 'O E MĀ'ONI'ONI = MAAMA 'OKU NGINGILA, 'O FAKALAKALAKA 'O A'U KI HE 'AHO KATOA → KO E HALA 'O E ANGAHALA = FAKAPO'ULI.

(Ko ‘eku ngaahi fakakaukau fakafo‘ituitui — ko e ngaahi faka‘ilonga ‘eni ‘o e kakai ‘oku fai kovi. ‘Oku nau masiva ‘i he ‘ilo ke fai lelei. ‘Oku nau fokotu‘u loto fakakaukau ke fai kovi. ‘Oku nau tupu ‘o tō homou anga ki ai, ‘o hoko ia ko honau kili tonu. Ko hono ngata‘anga, ‘oku ‘ikai lava ke nau mohe kapau kuo te‘eki fai ha kovi. Pea ko e kongā ‘o ia ‘oku nau ta‘emahino ki ai ‘eni: ‘oku ‘ikai te nau sio, kae ‘oua ke tomui, ki he lasea ‘oku nau fakatupu ki honau laumālie.)

III. KO E PENITEUKI — SENESI: KO E AKAU, KO E HELE, MO E LOTO KOVI

A. Senesi 2:8 ¶ Pea na‘e tō ‘ae ngoue ‘e Sihova ko e ‘Otua ki he potu hahake ‘i ‘Iteni; pea ne tuku ki ai ‘ae tangata ‘aia na‘a ne ngaohi. **[H7451 ra ■] [H1847 daath ■] [H2896 towb ■]** (9) Pea na‘e fakatupu ‘e Sihova ko e ‘Otua mei he kekekele ‘ae ‘akau kotoa pē ‘oku matamatalelei, pea lelei ki he kai; mo e ‘akau ‘oe mo‘ui foki ‘i he loto ngoue, pea mo e ‘akau ‘oe ‘ilo ‘oe lelei mo e kovi.

KO E FU'U AKAU KOTOA PE 'OKU MATAMATALELEI KI HE SIO PEA LELEI KE KAI + 'A E FU'U AKAU 'O E MO'UI + MO E FU'U AKAU 'O E 'ILO KI HE LELEI MO E KOVI.

(Ko hoku ngaahi fakakaukau fakafo‘ituitui — fakatokanga‘i e ngaahi fu‘u ‘akau. Na‘e lelei ‘a e fu‘u ‘akau kotoa pē ki he me‘akai. Pea na‘e tu‘u tu‘ofua ‘a e ‘akau ‘o e MO‘UI. Pea na‘e tu‘u tu‘ofua foki ‘a e ‘akau ‘o e 'ILO ‘o e lelei mo e kovi. Na‘e tu‘u ‘a e ‘akau ‘e ua ‘i he loto, pea ko e taha pē na‘e tapui.)

B. Senesi 2:15 Pea na‘e ‘ave ‘e Sihova ko e ‘Otua ‘ae tangata ‘one tuku ia ki he ngoue ko ‘Iteni, ke tauhi mo le‘o ki ai.

NA'E 'AVE 'E SIHOVA KO E 'OTUA 'A E TANGATA + 'O NE HILIFAKI IA KI LOTO 'I HE NGOUE 'ĒTENI → KE NGĀUE AI PEA TE NE TAUHI IA.

C. Senesi 2:16 Pea na‘e fekau ‘e Sihova ko e ‘Otua ki he tangata, ‘o pehē, “E ngofua ‘a ho‘o kai mei he ‘akau kotoa pē ‘oe ngoue **[H7451 ra ■] [H2896 towb ■] [H1847 daath ■]** (17) Ka ko e ‘akau ‘oe ‘ilo ‘oe lelei mo e kovi, ‘e ‘ikai te ke kai mei ai: he ko e ‘aho ko ia te ke kai ai, ko e mo‘oni te ke mate.”

'E NGOFUA 'A HO'O KAI MEI HE 'AKAU KOTOA PĒ 'OE NGOUE → KA KO E 'AKAU 'OE 'ILO 'I HE LELEI MO E KOVI, 'OUA NA'A KE KAI MEI AI → HE KO E 'AHO TE KE KAI AI, KO E MO'ONI TE KE MATE AI.

(Ko ‘eku ngaahi fakakaukau fakafo‘ituitui — na‘e foaki lahi ‘e he ‘Eiki: ‘i he ‘akau KOTOA PĒ, ke kai fiemālie. Na‘a ne taputapui pē ha ‘akau ‘e taha. Pea na‘e fai ‘ae fekau ki HE TANGATA, koe‘uhi na‘e te‘eki ai fakatupu ‘ae fefine.)

D. Senesi 3:1 Pea na'e olopoto lahi hake 'ae ngata 'i he manu kotoa pē 'oe fonua, 'aia na'e ngaohi 'e Sihova ko e 'Otua. Pea pehē 'e ia ki he fefine, "'Oku mo'oni koā kuo pehē 'e he 'Otua, "E 'ikai te mo kai 'i he 'akau kotoa pē 'oe ngoue?" **[H3045 yada ■]** (2) Pea na'e pehē 'e he fefine ki he ngata, "'Oku ngofua 'ema kai 'i he fua 'oe ngaahi 'akau 'oe ngoue: (3) Ka ko e fua 'oe 'akau 'aia 'oku 'i he loto ngoue, kuo folofola mai 'e he 'Otua, "E 'ikai te mo kai ai, pea 'e 'ikai te mo ala ki ai, telia na'a mo mate." (4) Pea pehē 'e he ngata ki he fefine, "'Oku 'ikai mo'oni te mo mate. (5) He 'oku 'ilo 'e he 'Otua, 'i he 'aho te mo kai ai, 'e toki 'ā ai homo mata, pea te mo hangē ko e 'otua, ke 'ilo ai 'ae lelei mo e kovi."

KUO PEHĒ 'E HE 'OTUA → 'OKU PEHĒ 'E HE NGATA: 'E 'IKAI TE MO MATE MO'ONI + TE MOU HOKO 'O HANGĒ KO E NGAHI 'OTUA, 'O 'ILO'I 'AE LELEI MO E KOVI.

E. Senesi 3:6 Pea 'i he mamata 'e he fefine 'oku lelei 'ae 'akau ki he kai, mo matamatalelei ki he mata, pea ko e 'akau ke velele ki ai ke fakapoto'i, na'a ne to'o ai hono fua, 'o kai, pea na'a ne 'ange foki ki hono 'husepāniti, pea na'a ne kai. **[H3045 yada ■] [H2896 towb ■]** (7) Pea na'e 'ā ai 'ae mata 'okinaua 'osi pe, pea na 'ilo kuo na telefua; pea na'a na tui 'ae lou fiki, 'ona vala 'aki ia.

NA'A NE MAMATA + TO'O + KAI + 'ANGE → NA'E FAKA'Ā HONAU MATA 'O KINAUA FAKATOU'OSI, PEA NA'A NA 'ILO'I NA'A NA TELEFUA.

(Ko 'eku ngaahi fakakaukau fakafo'ituitui — na'e 'ikai ha mā 'i he te'eki ai ke hoko eni. Na'e hoko mai 'a e 'ilo'i, pea ko e 'uluaki me'a na'a ne fakahā kiate kinaua ko honau telefua pē. Ko e 'ilo'i 'o e lelei mo e kovi, ta'e 'i ai ha mālohi ke angatu'u ki he kovi, 'oku ne fakatupu ai 'a e mā.)

F. Senesi 3:8 Pea na'a na fanongo ki he le'o 'o Sihova ko e 'Otua, 'i he 'alu 'i he ngoue 'i he mokomoko 'oe 'aho: pea na'e toitoi 'a 'Atama mo hono uaifi, mei he 'ao 'o Sihova ko e 'Otua, 'i he ngaahi 'akau 'oe ngoue. **[H6440 panim ■] [H7307 ruach ■]**

NAU FANONGO KI HE LE'O 'O SIHOVA KO E 'OTUA → PEA NAU FAKAFUFŪ 'AKINAUTOLU MEI HE 'AO 'O SIHOVA KO E 'OTUA.

(Ko 'eku ngaahi fakakaukau fakafo'ituitui — ko e 'afio ko e panim ia (H6440, 'afio), ko e fofonga. Ko e talangata'a na'e fakatupunga ai ke nau fufū mei he fofonga tofu pe na'e ngaohi kinautolu ke tu'u 'i hono 'ao. Pea ko e "momoko 'oe 'aho" 'i he lea Hepelū, ko e matangi 'oe 'aho ia.)

G. Senesi 3:9 Pea na'e ui 'e Sihova ko e 'Otua kia 'Atama, 'o ne pehē kiate ia, "'Oku ke 'i fē?"

[H3372 yare ■] (10) Pea pehē 'e ia, "Na'aku fanongo ki ho le'o 'i he ngoue, pea na'aku manavahē, koe'uhi kuo u telefua; pea u toitoi ai."

NAI U FANONGO KI HO'O LEO + NA'AKU MANAVAHĒ, KOE'UHI NA'AKU TELEFUA → PEA U FAKAFUFŪ AU.

(Ko 'eku ngaahi fakakaukau fakafo'ituitui — ilifia, yare (H3372, ilifia): ko e ilifia 'uluaki 'i he Folofola kotoa 'oku hoko ia ki he talangata'a 'uluaki. Na'e hū mai 'a e ilifia mo e 'ilo ki he kovi.)

H. Saame 56:3 'I he 'aho 'oku ou manavahē ai, te u falala kiate koe. **[H982 batlach ■] [H3372 yare ■]** (4) Te u fakamālō ki he 'Otua 'i he'ene folofola; 'oku ou falala ki he 'Otua; 'e 'ikai te u manavahē ki he me'a 'e fa'a fai 'e he kakai kiate au.

'I HE 'AHO 'OKU OU MANAVAHĒ AI = TE U FALALA KIATE KOE → 'E 'IKAI TE U MANAVAHĒ KI HE ME'A 'E FA'A FAI 'E HE KAKAI KIATE AU.

I. Saame 56:11 Kuo u falala ki he 'Otua: 'e 'ikai te u manavahē ki ha me'a 'e fa'a fai 'e he tangata kiate au. **[H3372 yare ■] [H982 batlach ■]**

KUO U FALALA KI HE 'OTUA = 'E 'IKAI TE U MANAVAHĒ KI HA ME'A 'E FA'A FAI 'E HE TANGATA KIATE AU.

(Ko 'eku ngaahi fakakaukau fakafo'ituitui — fakahoa 'ae ongo laine 'oe saame pe taha ni ke fakafehoanaki. 'I he kamata'anga: "'I he 'aho 'oku ou manavahē ai, te u falala kiate koe." 'I he fa'ahinga fai atu: "'E 'ikai te u manavahē." 'Oku tu'u 'ae falala 'i he vaha'a 'oe ongo me'a ni — ko e loto kuo fakanofu ke pule ki he manavahē, ke tauhi 'ae loto. 'Oku tali 'e he me'a ni 'ae lea 'a 'Atama: "Na'aku manavahē, pea u fufū au": 'oku 'ikai ke fufū mei he 'afio, ka ko hono falala ki he folofola.)

J. Senesi 3:22 ¶ Pea na'e folofola 'a Sihova ko e 'Otua, "Vakai, kuo hoko 'ae tangata ke hangē ko ha taha 'iate kitautolu, ke ne 'ilo 'ae lelei mo e kovi: pea ko eni, telia na'a mafao atu 'e ia hono nima, pea ne toli foki mei he 'akau 'oe mo'ui, 'o kai, pea mo'ui 'o ta'engata:" **[H3045 yada ■]** (23) Ko ia na'e fekau atu ia 'e Sihova ko e 'Otua mei he ngoue 'o 'Iteni, ke ne ngāue ki he kekelekele 'aia na'e to'o ia mei ai. (24) Pea na'a

ne kapusi ai ‘ae tangata pea ne tuku ki he potu hahake ‘oe ngoue ‘o ‘Iteni, ‘ae selupimi, mo e heletā ulo, ‘aia na’e foli fakatakamilo, ke le’ohi ‘ae hala ‘oe ‘akau ‘oe mo’ui.

KUO HOKO ‘AE TANGATA KE HANGĒ KO HA TAHA ‘IATE KITAUTOLU, KE NE ‘ILO ‘AE LELEI MO E KOVI → KUO KAPUSI KI TU’A + KO HA HELETĀ ULO AFI, KE TAUHI ‘AE HALA KI HE ‘AKAU ‘OE MO’UI.

(Ko ‘eku ngaahi fakakaukau fakafo‘ituitui — ko ha me’a ‘i he ‘ilo ‘oe lelei’ mo e kovia’ na’e faka’omi ki he tangata ‘a e me’a lahi ange ‘i he’ene malava. Na’e hulu atu ‘a hono ‘ilo’ ‘i hono mafai’. Na’e lava leva ke ne ‘ilo ‘a e lelei’, ka ‘ikai ke ne fai ia. Na’e lava ke ne ‘ilo ‘a e kovia’, ka ‘ikai ke ne tu’u kī’ia ki ai. Pea na’e le’o ‘e he heletā’ ‘a e hala ki he ‘akau ‘oe mo’ui’, koe’uhi ke ‘oua na’a ne kai mo mo’ui ta’engata ‘i he tu’unga fakamōmoa ko ia’.)

K. Senesi 6:5 ¶ Pea na’e ‘afio ‘e he ‘Otua kuo lahi ‘ae angahala ‘ae tangata ‘i māmani, pea kuo kovi ma’uaipē ‘ae filio’i kotoa pē ‘oe ngaahi mahalo ‘a hono loto. **[H6087 atsab ¶] [H7451 ra ¶]**

[H3336 yetser ¶] (6) Pea na’e fakatomala ‘a Sihova koe’uhi kuo ne ngaohi ‘ae tangata ‘i māmani, pea na’e mamahi ai ‘a hono finangalo.

KO E NGAHI FAKAKAUKAU KOTOA PE ‘O HONO LOTO = KOVI PE ‘I HE TAIMI KOTOA PE → PEA NE MAMAHI’IA AI HONO LOTO.

(Ko ‘eku ngaahi fakakaukau fakafo‘ituitui — ko e fakakaukau ko e yetser (H3336, fakakaukau), ‘a e me’a kuo fakafuofua: ko e ngaahi taumu’a mo e holi kuo fakafuofua ‘i he loto. Na’e ‘afio’i ‘e he ‘Otua ‘a e angahala, ‘a ia ko e fua ia ‘o e kovi. ‘Oku ha’u ‘a e kovi mei he ngaahi taumu’a kuo fakafuofua ‘e he loto. Pea na’e mamahi ai hono loto. Na’a mo e ‘aho ni, ‘i he taimi ‘oku fakamamahi’i ai ‘a e Laumālie Mā’oni’oni, ko e me’a ia koe’uhi ko e ngaahi fakakaukau kovi, holi, mo e ngaahi taumu’a ‘oku tauhi ma’u pē ‘i loto.)

L. Senesi 8:20 ¶ Pea na’e fokotu’u ‘e Noa ha ‘esifeilaulau kia Sihova; pea na’a ne to’o mei he fanga manu ma’a kotoa pē, pea mei he fanga manupuna na’e ma’a, pea ‘ohake ai ‘ae ngaahi feilaulau tutu ‘i he ‘esifeilaulau. **[H7451 ra ¶] [H3336 yetser ¶] [H7381 reyach ¶] [H5207 nichoach ¶] [H5930 olah ¶]** (21) Pea na’e nanamu ‘a Sihova ki hono ngangatulelei, pea na’e pehē ‘e Sihova ‘i hono finangalo, “E ‘ikai te u toe fakamala’ia’i ‘ae fonua koe’uhi ko e tangata; he ‘oku kovi ‘ae ngaō’i ‘oe loto ‘oe tangata mei he’ene kei si’i; pea ‘e ‘ikai te u toe taa’i ‘ae ngaahi me’a mo’ui kotoa pē ‘o hangē ko ia kuo u fai. (22) Lolotonga ‘ae tu’u ‘a māmani, ‘e ‘ikai tuku ‘ae tō ta’u mo e ututa’u, mo e momoko mo e pupuha, mo e fa’ahita’u mafana mo e fa’ahita’u momoko, mo e ‘aho mo e pō.”

NA’E ‘OHAKE ‘E NOA ‘AE NGAHI FEILAULAU TUTU → NA’E NANAMU ‘A SIHOVA KI HE NAMU KAKALA → ‘E ‘IKAI TE U TOE FAKAMALA’IA ‘AE KELEKELE.

(Ko hoku ngaahi fakakaukau fakafo‘ituitui — ko ha fehu’i ‘oku taau ke kumi ki hono tali: na’e ‘ilo fēfē ‘e Noa ke ne feilaulau? Na’a ne ongo’i ha le’o? Na’e kau ‘a e feilaulau mo e kovi? Ko e loto ‘o e tangata na’e kei kovi pē talu mei he’ene kei si’i. Ka ‘i hono fai ‘a e feilaulau tutu, na’e folofola ‘e he ‘Eiki ‘a e melino ki hono loto, ‘o hangē ko ha me’a ‘oku ngofua ke tali ‘aki ‘a e kovi ko ha feilaulau pē, he na’e kai ‘e he afi ‘a e feilaulau. Tauhi ‘a e fehu’i ni. ‘Oku tali ia ‘e he Folofola ‘i ha fu’u ‘akau ‘e taha.)

PĀ FAKA’OSI

Lea Fakatātā 1:33 Ka ko ia kotoa pē ‘oku fanongo kiate au ‘e nofo fiemālie pe ia, pea ‘e ‘ata’atā ia mei he manavahē ki he kovi.” **[H7451 ra ¶] [H8085 shama ¶]**

KO IA ‘OKU NE FANONGO = NOFO MĀLŪ + FIEMĀLIE MEI HE MANAVAHĒ KI HE KOVI.

1 Pita 2:24 ‘Aia na’a ne fua tokotaha pe ‘i hono sino ‘o’ona ‘etau ngaahi hia ki he ‘akau, koe’uhi ‘i he ‘etau tau’atāina mei he angahala, ke tau mo’ui ki he mā’oni’oni: pea ko e me’a ‘i hono ngaahi ta kuo ko mou mo’ui. **[G3586 xylon ¶] [G399 anaphero ¶]**

NA’A NE FUA TOKOTAHA PE ‘I HONO SINO ‘O’ONA ‘ETAU NG

(Ko ‘eku ngaahi fakakaukau fakafo‘ituitui — ‘oku tali heni ‘ae fehu’i ‘oe feilaulau’anga ‘o Noa. Na’e hoko mai ‘ae ‘ilo ‘oe kovi ‘i ha ‘akau. ‘I ha ‘akau na’e fetuku atu ai ‘ae kovi. Ko e feilaulau na’e ‘ahi’ahi ki ai ‘a Noa, na’e tokonaki mai ia ‘e he ‘Otua tonu: ko ia tonu, ko hono sino tonu, ko e feilaulau ‘e taha. ‘Ilonga ia ‘oku fanongo, ‘e mālōlō ia mei he manavahē ki he kovi, he kuo tali ‘ae kovi.)

SIVI AKO

1. **Teutalonome 30:15 — Vakai, kuo u fokotu‘u ‘i ho ‘ao he ‘aho ni:**
 - a) tāpuaki mo mala‘ia pē
 - Ko e mo‘ui mo e lelei, mo e mate mo e kovi
 - c) ko e lao mo e fekau
2. **Genesis 2:16-17 — ‘E ngofua ‘a ho‘o kai mei he ‘akau kotoa pē ‘oe ngoue ka ko e:**
 - a) ‘ae ‘akau ‘oe mo‘ui
 - b) ‘a e ‘akau kotoa pē na‘e faka‘ofa‘ofa ‘a e sio ki ai
 - c) ‘ae ‘akau ‘oe ‘ilo ‘oe lelei mo e kovi
3. **Palovepi 1:33 — Ko hai ‘e nofo fiemālie pe, pea ‘e ‘ata‘atā mei he manavahē ki he kovi?**
 - a) ko ia kotoa pē ‘oku fanongo kiate au
 - e) ko kinautolu ‘oku nau kumi vave kiate au
 - c) ‘a e kau vale, ‘i he‘enau monū‘ia
4. **Jeremaia 13:23 — ‘E fa‘a fai lelei ‘akimoutolu ‘oku maheni ai ‘i he fai kovi, ‘o ka:**
 - a) kuo ako‘i kinautolu ke fai lelei
 - ‘E fa‘a liliu ‘e he ‘Itiopea hono kili, pe ko e lēpati hono pulepule
 - c) kuo faka‘ilonga‘i honau ngutupā
5. **Sēnesi 3:8 — Na‘e toitoi ‘a ‘Atama mo hono uaifi mei he:**
 - a) ‘ae ‘ao ‘o Sihova ko e ‘Otua, ‘i he ngaahi ‘akau ‘oe ngoue
 - b) ko e heletā ulo ‘aia na‘e tu‘u ‘i he potu hahake ‘o e ngoue
 - c) le‘o ‘o e ngata
6. **Sēnesi 3:22-24 — Ko e hā na‘e kapusi ai ‘ae tangata mei he ngoue?**
 - a) telia na‘a toe kai ia ‘i he ‘akau ‘o e ‘ilo ki he lelei mo e kovi
 - e) koe‘uhi na‘e kei ‘i he ngoue ‘ae ngata
 - c) telia na‘a mafao atu ‘e ia hono nima, pea ne toli foki mei he ‘akau ‘oe mo‘ui, ‘o kai, pea mo‘ui ‘o ta‘engata
7. **Sēnesi 8:21 — ‘I he nanamu ‘a Sihova ki hono ngangatu lelei, na‘a ne pehē ‘oku kovi ‘ae ngaō‘i ‘oe loto ‘oe tangata mei he‘ene:**
 - a) ko e kovi pē ma‘u ai pē
 - b) kovi mei he‘ene kei si‘i
 - c) tafoki ke fai lelei

KI HE TALI: 1-b, 2-c, 3-a, 4-b, 5-a, 6-c, 7-b

‘E LAHI HONO VAHEVAHE ‘O E AKO KO ‘ENI

KO E FOUNGA ‘OKU ‘OMAI AI ‘E HE ATA ‘AE MAAMA: NA‘E TU‘U ‘AE ‘AKAU ‘OE MO‘UI ‘I HE LOTO (SENESI 2:9) → ‘E U FOAKI KIATE IA ‘OKU IKUNA‘I KE NE KAI MEI HE ‘AKAU ‘OE MO‘UI (FAKAHĀ 2:7). KO E ‘AKAU NA‘E TAUHI ‘AKI ‘AE HELETĀ KUO TOE FAKAAVA IA ‘IA KALAISI.

→ ‘OKU MAHU‘INGA ‘A E NGAahi LEA: ‘A E NANAMU KAKALA ‘O E FEILAULAU ‘A NOA (GENESIS 8:21) → KUO FOAKI ‘E KALAISI IA ‘O NE FEILAULAU‘I IA KI HE ‘OTUA, KO HA FEILAULAU NANAMU KAKALA (EFESO 5:2). ‘A E NANAMU NA‘E ‘OANGE ‘E NOA, KO E FANAUTAMA NA‘A NE FAKAHOKO IA.

KO HONO NGĀUE‘AKI ENI KIATE KOE: NA‘A NAU FUFŪ ‘EKINAUTOLU MEI HE ‘AO, ‘A E FOFONGA, ‘O E ‘EIKI (SENESI 3:8), KA KO KINAUTOLU ‘OKU LOTO-MA‘A TE NAU SIO KI HE ‘OTUA (MĀTIU 5:8), PEA ‘E SIO ‘ENE KAU SEVĀNITI KI HONO FOFONGA (FAKAHĀ 22:4). KO E MANAVAHĒ NA‘A NE FUFŪ ‘A E FOFONGA. KO E FALALA ‘OKU NE TOE FAKAFOKI MAI IA (SĀME 56:11).

KO HONO ALA ‘A E ME‘A NI KI HE LOTO: KO E FAKAKAUKAU KOTOA PE ‘O E LOTO NA‘E KOVI PE (SENESI 6:5) → KO E FOLOFOLA ‘A E ‘OTUA KO HA FAKAMAAU IA ‘O E NGAahi FAKAKAUKAU MO E NGAahi LOTO (HEPELU 4:12). KO E ME‘A NA‘E FAKAMAMAHI‘I AI IA HE TAIMI KO IA, ‘OKU KUMI ‘E HE FOLOFOLA HE TAIMI NI.

KO HONO ‘UHINGA ‘ENI KI HE TA‘ENGATA: KO E ‘ILO ‘A IA NA‘E LAKA ATU KI TU‘A ‘I HE MAFAI ‘O E TANGATA, ‘OKU TALI IA ‘E HE NGAahi ONGO KUO AKO KE FAKAFEOHI ‘A E LELEI MO E KOVI (HEPELU 5:14), PEA KO IA ‘OKU FANONGO, TE NE

MĀLŌLŌ MEI HE MANAVAHĒ KI HE KOVI (PALOVEPI 1:33). KO E MANAVAHĒ NA'E HŪ MAI 'I HE NGOUE 'OKU FAKALONGO'I 'I HE LOTO 'OKU FANONGO.

KO E HĀ 'OKU FIEMĀ KE KE FAI KOE'UHI KE KE MO'UI?

Vakai ki ‘eta ako Tohitapu — "Ko e hā ‘Oku Totonu ke U Fai ke U Mo‘ui ai"

SOURCES & CREDITS

Scripture: Revised West Version (Public Domain) — a redistributable edition, looked up exactly and never machine-translated.
Alternate chapter/verse numbering reconciled with STEP Bible TVTMS (CC BY 4.0).
Strong's numbering & original-language data: OpenScriptures Hebrew Bible (CC BY 4.0); STEP Bible.org — TAHOT/TAGNT/TBESH/TBESG (CC BY 4.0); Robinson-Pierpont Byzantine Majority Text (Public Domain); Strong's dictionary, 1890 (Public Domain).
Typography: Google Noto fonts (SIL Open Font License 1.1).
© SEE MORE JESUS · wanttoseemore.com — shared under Creative Commons Attribution 4.0 (CC BY 4.0).